

IV.

Városmajor, 2005. február 20.

TÖBBÉ NEM AKAROM KINYITNI A SZÁMAT

Hogyan s miként telt el a következő nap, alig emlékszem már rá. Egy bizonyos: hatkor imádkoztunk, elmékedtünk s misét hallgattunk az oratóriumban, utána reggeliztünk is, és még valamit meg kellett csinálnunk, ami okvetlenül kellett a beöltözéshez: a szeniorátust kellett megállapítanunk. A 12 ifjúból van egy, a legöregebb, az a szenior. Ő valahogyan felelős az egész társaságért? Semmit sem kell csinálnia ezen a címen, de hát mégis csak ő a szenior. Schütz Antal mesélte (vagy írta valahol), hogy valakit kineveztek alelnöknek. Azokénak, akik birtokosai voltak egy kitüntetés jelentő érdemrendnek. Kinevezettünk illendően felkereste az elnököt, hogy megtudakolja, mi is lesz a feladata. Ezt a felvilágosítást kapta:

– Megvárja, míg én meghalok, és utána maga lesz az elnök.

E funkciótlan szenior-cím viselője nálunk Lali, egy balatonboglári mesterember fia lett, aki már 21. évében járt. Alighanem elvégezte falujában a hat elemet is, amíg a plébánosa be tudta ajánlani őt a veszprémi piaristákhoz – kredenciálisnak. Ez lehetett nála a hivatás, vagy legalábbis a piaristának jelentkezhets útja. Közönséges halandóknak csak egy neve van; ő hármat is kapott: a keresztnévét, a családneve torzítását: Möszöge, s a méltóságnevet: az öreg.

Volt még közöttünk egy másik '16-os születésű is, aztán egy jó pár évvesztes vagy -nyertes, azaz '17-es. A zöm persze '18-ban született, engem kivéve, aki kilenc nappal átcsúsztam az 1919. évbe. Így aztán én lettem az évfolyam junior-ja. Egy séta alkalmával a szeniort kitüntettük valamivel: falevéllal, akármivel. S én vesztemre megtaláltam kérdezni:

– És a juniort...?

– Az a szerénységével tűnik ki – koppantott az orromra a promagiszter.

Meg kellett tehát állapítani születésünk egymásutánját, mert ilyen sorrendben húzzák majd ránk a reverendát. Ebben a rendben ülünk az asztalhoz, így teszünk majd fogadalmat is. És minden egyebet is sorrendben teszünk: ülünk az asztalnál stb., egyet kivéve. Nem ebben a sorrendben halunk meg.

Ekkor derült fény arra is, hogy milyen névre hallgatunk majd halálunkig. Volt közöttünk két István meg két György. A magiszter úr megkérdezte a szeniorátus rendjében az idősebb Istvánt, hogy minek szólítják őt otthon:

– Pistának.

Majd a fiatalabbat kérdezte:

– Pistinek.

Már rég meghaltak, de ma is G. Pistát, K. Pistit mondok, ha szóba kerülnek. Ezek után az idősebb György azt mondta, hogy őt odahaza Gyurinak hívták, s én a felkínált alternatívát – a Gyurka nevet – választhattam, bár otthon soha senki nem szólított így. Később is, mikor testvéreim vélt kiváltságaimat akarták anyám előtt kiserkeszteni, így mondták:

– Persze a Gyurika...

De rám ragadt ez a noviciátusban, a beöltözés napján szerzett név, s lettem tanár úrból, atyából korábban is, vénségemre is, öregnek-fiatalnak: Gyurka, Gyurka bácsi.

S még valami nagyon fontosat el kellett intéznünk: a reverendákat kellett hozzánk mérni. Volt közöttünk 180 cm feletti termetű, és 170 alatti is. Felálltunk a szeniorátus rendjében, s a

veteránok hozzánk mérték a használt reverendák készletéből a kinek-kinek megfelelőt. Majd a beöltözési szertartás során ők segítenek a megfelelő méretű reverendát ránk húzni.

Túljutva mindezekre, zakóban, de már a magas keménygallérral, mentünk piarista létünk kezdetéhez: beöltözni..., amikor is a világ számára eltemetnek minket. A CATALOGUS-ban, ahol minden valaha volt piaristának adatai megtalálhatók, a nevünk után egy dőlt n betűt találunk: rövidítése ez annak, hogy natus, azaz megszülettünk ekkor meg ekkor, és itt és itt. Utána mindjárt egy dőlt i betű következik: ez rövidítése annak, hogy indutus, azaz hogy beöltöztettek bennünket. Nevemnél ezt olvasom: 36.08.27 Vacii. Ez utóbbi szó Vác városának birtokos esete, amely eset a latinban helyhatározói értelmű is. Azaz ezen a napon húzták rám a váci piarista templomban a piarista reverendát. Végrendeletemben meg van írva, hogy ebben temessenek. Ezután következhetik még három ilyen dőlt betű. Az első kettő a fogadalomtétel s a pappá szentelés betűje. A utolsó betű – m –, a mors a legtöbb név mellett szerepel már, de nálam még nem. Majd a következő kiadásban már benne lesz talán már elhalálozásom helye és ideje is..

Alighanem kilenckor meghallgattuk még a templomban a házfőnök miséjét is, s ezután került sor a beöltözésre. A Szűzanyát dicsérő Loretói litániát mondjuk el az oltár előtt térden állva, s amikor felállunk, a házfőnök megkérdezi a 12 fős csapatától, persze szigorúan latin nyelven:

– Ki akartok-e tartani életetek egész folyamán a Kegyes Iskolák Isten anyjáról elnevezett rendjében?

Mindnyájunkat kérdezi, mi pedig egyenként válaszolunk, immár szigorúan a szeniorátus rendjében: először a szénior, utoljára meg én. Nem szabadon fogalmazzuk válaszunkat, hiszen a liturgiának az adja meg ízét, ódon zamatát, varázsát, hogy a szövegek kötöttek. Egyenként válaszoltunk, s mind ugyanazt:

– Isten irgalmából s a Boldogságos Szűz Mária közbenjárására ki fogok tartani.

Miután ezt elrebegettünk, a házfőnök imádkozott értünk, hogy Jézus árássa ránk Szent Lelkét, rendünk ruháját testünkön mindörökké őrizze, szívünket a világ csábításaitól megvédje! Öltözetünk változván növekedjenek erényeink! Küzdjünk le minden lelki vakságot, s szemünket megnyitva – örök kegyelmének fényéhez vezessen minket!

Közben a veteránok – ahogyan, egyenként elrebegettük ígéletünket –, jobb karunkra fektették a méretünknek megfelelő reverendákat. A házfőnök pedig megadta a beöltözési áldást:

– Áldd meg (+) – itt kezével keresztet rajzolt a levegőben – szolgálodat, akikre szent nevedben rá akarjuk adni Rendünk ruháit, hogy ajándékdoból elnyerjék az örök életet!

Mi erre azt mondtuk, hogy Amen. Ő pedig megtoldotta szavait még egy másik imával is:

– Jézus, aki magadra öltöztetted halandóságunk ruháját, kérjük irgalmadat, hogy az ártatlanságot és a kicsiséget jelző ruhát, melynek felvételére ezek a szolgálid elszánták magukat, úgy áldjad (+) meg, hogy nemcsak a ruhát, de Téged, magadat is magukra öltsenek.

Mikor erre is rámondtuk az Ament, a házfőnök meghintett bennünket meg ruháinkat szenteltvízzel, s leült egy karszékbe. Mi pedig egyenként mentünk föl hozzá az oltár lépcsőjén. A veteránok segítségével kibújtatott bennünket zakónkból, s mondta:

– Vetköztesse le az Úr a régi embert, annak cselekedeteivel együtt!

Ezután – a veteránok megint segítenek – ránk igazítja a reverendát, s megint mondja:

– Öltöztessen az Úr új emberré, aki Isten szerint lett megteremtve istenektetszésben, szentségben és igazságban. Az Atya, a Fiú (+) és a Szentlélek nevében.

Az így reverendába bújtatott novícius erre is rámondtá az Ament. Ezután következett a cingulusnak a derekunkra tekerése. Ennek a ruhadarabnak a szélessége 10 cm, a hossza pedig éppen négy méter. Kétszer is, háromszor is körül kellett vele tekerni magunkat, aztán alkalmas módon a két vége takarosán egymás mellett lóg le, az egyik kicsit hosszabban, mint a másik. A veteránok tekerték, dugták, igazították, s egy pillanat alatt készen voltak vele, s a

házfőnök pedig már mondta is a feltámadott Jézusnak a Genezáreti tó mellett Péterhez intézett szavait – de nekünk:

– Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s mentél, ahova akartál, amikor megöregszel, majd más övez fel téged. Az Atya, a Fiú (+) és a Szentlélek nevében.

Mondtuk egymás után tizenkétszer az Ameneket. Amikor a junior, azaz magam is elmondtam, a házfőnök felállt, s végsőt imádkozott:

– Irgalmas Istenünk, nélküled nem kezdődik, nem végződik semmi jó. Hallgasd meg imánkat: akik felvették Rendünk ruháját, védjed őket a világi vágyaktól, csábításoktól, hogy megmaradjanak szent elhatározásukban, s bűneik bocsánatát elnyerve eljussanak a kiválasztottak közösségébe...

Elénekeltek még a Veni Creatort, elrecitáltuk a Te Deumot, ez utóbbit már alighanem magyarul. Majd végezetül egy végső térdhajítás, és bevonulunk a sekrestyébe. Onnan a csigalépcsőn s az oratóriumon át vissza a noviciátus mindentől és mindenkitől elzárt világába.

Illő módon meg voltam hatódva mindettől? Aligha. Mindezek csak történetek velem. Kívülről történtek, és nem bennem. A liturgia kísérheti, kifejezheti, felerősítheti azt, ami ténylegesen megvan bennünk, de önmagában nem hozhat létre semmit. Ahhoz kellenék mi is. Ha mégis történik valami nélkülünk is, az a csuda, a ritka kivétel. A vallásos ember azt mondja, hogy ez a ritka csuda – a kegyelem. Én nem voltam, s ma sem vagyok ilyen vallásos ember. A csiribú-csiribától, nálam legalábbis, nem változik meg semmi. De azért kell a csiribú-csiribá. Ha névnapja vagy születésnapja van apánknak vagy anyánknak, a gyermek verset tanul, ajándékot ad át... Csakhogy nem ezek következtében ragaszkodik szüleikhez. Mindezek csak kifejezik a bennük már meglévő érzést.

Bennem ott volt a tegnap este feltört gondolat, hogy nem akarom, hogy eltemessenek a világnak. A beöltözési liturgiában pedig minden vagy majdnem minden arról beszélt, hogy el akarnak szakítani a világtól. Ezek a világi vágyak, csábítások magyarul semmi mást nem jelentettek számomra, mint a mancikátlan életet. Emiatt kellett végigdúdolnom a nyarat..., emiatt kellett Újpesten megállnom a patikánál. Minden sebes volt bennem. Rendben van. Én akartam fejest ugrani... Viseltem is, hogy megliturgiázzák a fejesugrásomat, de egy kicsit émelyegtem tőle. Talán nem tudtam ezt akkor így megfogalmazni, vagy nem is mertem, és nem is akartam. Hiszen jószándékkal vágtam bele. De rettenetesen Golgota-íze volt az egésznek. És nem lehetett megfordulni. Belülről nem lehetett. Én mindezt magam akartam, és ezért indultam el hazulról... Mikor is? Nincs még 24 órája. S miken mentem már keresztül, és mennyin! Hát igen, ilyen a fejesugrás. Így jár az, aki fejest ugrik! Nem volna szabad fejest ugrani. Ki kellene számítani a dolgokat, ha volna rá mód... Csak arra emlékszem, hogy nagyon fáradt voltam az egésztől.

Hogy mit csináltunk délután? Talán rendeztük a holminkat, hiszen a veteránoknak már mindent ki kellett rakniok szekrényükből, íróasztalukból, s alighanem elkezdhattuk beírni a leltárkönyvbe is, hogy mit hoztunk magunkkal. És mindig kitaláltak nekünk valami csinálni valót. A legkedvesebb, a legtermészetesebb és a leghatározottabb hangon. Egy előljáró hangján, aki tudja, hogy nem létezhetik ellenmondás. Miért? Mert itt minden a megszentelésünket szolgálja, és ki nem akarna megszentülni. Ha mást nem találtak ki, akkor mentünk az oratóriumba... Imádság az oratóriumban és az ebédlőben, reggel és délben és este, és előtte és utána, és hosszan és térdepelve, s mindez a világ legtermészetesebb dolgaként, mert hát mit csináljon egy religiosus, azaz szerzetes, mi mást, minthogy imádkozzék. Uram Isten ilyen lovat akartam én?

Utólag tudtam csak meg, hogy mi volt, mi lehetett társaimban. Beszélni nem tudtam erről akkor senkivel. Nem ismertem őket. De a noviciátusi év előrehaladván voltak köztünk, akik megállapították: Nem ez a piarista élet..., nem az, amiről a magiszter úr beszél... Hadd mondja, majd eltelik ez az egy esztendő. Ez csak próba év. A katonaságnál is... Lehet, hogy

többen így gondolták már akkor is, augusztus 27-én, csak nekem nem mondták. De egymást vigasztalták, s megkönnyebbedtek? Kik közülük?

Előreszaladtam. Tizenkettőnkből kilencünket szentelték pappá, s a kilencből négy letette a reverendát, mindjárt iskolánk államosítása után. Halálig csak ötünkön maradt az 1936. augusztus 27-én felvett reverenda: az ötödik magam vagyok.

Az öreg is megnősült, pappá szentelése után tíz évvel. Rá jó harminc évvel jártam szülei falujában, s megkerestem. Otthon volt. Kérdeztem:

- Nem akarod egyházilag rendezni ügyedet?
- Nem gondoltam még rá. Talán majd ha nyugdíjban leszek.

Él-e még, s volt-e ideje rendezni? Nem tudom. Inkább a négyre emlékezem, akik megmaradtak halálig piaristáknak. András, aki a debreceni Svetits Intézet igazgatója is lett. Ő debreceni tanítógyerek volt, és a gimnáziumban önképzőköri elnök, ilyenként jött el Vácra. Fogott az esze, mint a borotva. Laci, aki a legszentebb volt közülünk. Ő is tanítógyerek volt, Sárospatakon laktak szülei. Maga a saúlhelyi iskolánk volt önképzőköri elnöke volt. Sokan voltak testvérek, talán négyen, s abból három fiú, s mindegyikük pappá lett. Laci nagykarolyi plébánosként halt meg a Partiumban. A harmadik Sántha Gyuri, akit egyedül nevelt fel édesanyja. Ő volt az egyetlen nem piarista diák közülünk, a Barcsayban érettségizett Pesten, s úgy mellékesen megnyerte latinból az országos tanulmányi versenyt. Még '48-ban elhagyta az országot. Rómában Tomek Vince maga mellé vette, a generális atya asszisztensévé is lett, s kiadta Kalazanti Szent József, Rendünk alapítójának megannyi kéziratban maradt írását, s meghalt ott, Rómában fiatalon, életének 58. évében. Utoljára hagytam Juhász Mikit, a váci diákok és önképzőköri elnököt, akivel életem, sorsom, haláláig összefonódott. Megjárta ő is a hadak útját... 64 éves korában halt meg. Temetésére Mádl Ferenc is eljött, mert valamikor, 52 előtt, az ő kisközösségének tagja volt.

Egyszóval, nem tudtam, mi lehetett bennük, amikor immár beöltözve feljöttünk a csigalépcsőn S nem is gondoltam rá, hogy megkérdezzem tőlük. Alighanem ők is így voltak vele. Ha gondoltam is volna rá, hogy meg kellene beszélni a velünk történeteket, mit tudtam volna nekik elmondani abból, ami bennem kavargott? Alighanem semmit sem. Helyette csak figyeltem, hogy mit mond a magiszter úr. Este meg igyekeztünk az ágyba, mert másnap még korábban kellett felkelnünk, hogy a veteránok letehessék az egyszerű fogadalmat, s mehessenek az állomásra és utazhassanak haza, hogy legyen nekik három napjuk, vakációjuk, mielőtt jelentkeznének a folyóparti iskolában.

Emlékezem, hogy amikor elmentek, s mi ott maradtunk azon a nagyon forrónak ígérkező aug. 28-i napon, valami tompa köd vett körül, kimondhatatlan fáradt voltam, és semmihez sem tudtam kezdeni. Vártam, hogy milyen utasításokat kapunk. Ezen a napon már voltunk kint a városban is. Minden nap sétáltunk. A délután volt egy hosszabb és egy rövidebb stúdium-idő, s a kettő között volt a séta. Négy óra felé. Reverendában, cingulusban, kemény gallérban és nyári hőség ide, nyári hőség oda, fekete puha kalapban. Párban. Hat pár kispap, a végen meg a magiszter. mentünk ki a gimnázium kapuján. Nem díszlépésben, nem az úttest közepén, csak a járdán. De alakulatban. Senki sem állhatott meg, hogy vásároljon vagy megnézzen valamit. Nem is volt egy lukas garasunk se. Vonultunk. Olykor szembejött egy kisgyermek, aki harsány dicsérettesséssel köszöntött minket. Erre megemelkedett 12 kalap, és mondtunk mindnyájan:

- Mindörökké. Amen.

Általában Pest felé, a Hétkápolnának mentünk. A kápolna közelében volt egy eléggé zárt terület, távol a világtól. Ott letelepedtünk. Letehettük a kalapot, a cingulust, a keménygallért, kihajthattuk a reverenda nyakát, és volt egy labdánk. Focizhattunk? Semmiképpen. Az nagyon durva játék lett volna számunkra. A noviciátusi hagyomány kitalálta a mi kifinomítandó lelkünket megsegítő játékot. Két részre oszlott a csapat. Volt egy bőrlabdánk, amelyet feldobhattunk, s a tenyerünkkel előre üthettük a másik csapat felé. Kiszorítóst

játszottunk. Az augusztusi hőségben, és teljes lelkesedéssel. Egy óra múlva abbahagytuk. Felvettük magunkra, amit letettünk. S mire hazaértünk, megszáradt az izzadság rajtunk. Jöhetett a stúdió másik fele. Hazaérkezve rendezkedtünk. Majd jött az esti program.

Visszagondolva ezekre a napokra, úgy emlékszem, hogy jöttek egymást követően a hullámok. Első hullám: beleszokni a napirend szerinti életbe. Aztán jött a második. Nekem odahaza is keskeny volt az életterem, de megtöltöttem a keretet, ahogy kívántam. Nem emlékszem, hogy mikorra ülhettem le kedvemre olvasni valamit. A kedves könyveimet, amiket magammal hoztam, vagy használni a noviciátus könyvtárát. De arra emlékezem, hogy odajött hozzám a magiszter úr és mondta:

– Gyurka a könyvekből, amiket elhozott magával, hazaküldi szüleinek Ady Összes verseit, és Heine Buch der Lieder-jét. Ezek a könyvek nem valók a noviciátusba.

Elsötétült előttem a világ, de szólanul vettem tudomásul. Felmértem a helyzetet, ha ragaszkodom e két drága kötethez, vihettem volna én magam haza. Nem szóltam semmit, csak bólintottam. Nem tudom, mikor villant először össze a szemünk Juhász Mikivel, de ez az összevillanás hamar megszületett bennünk: hogy ez a noviciátus olyan szellemileg elhülyítő intézet. Uram Isten, nem lehet Adyt és Heinét olvasni benne! Más táplálék után kell nézni.

Az akklimatizálódást megkönnyítette, hogy elhülyítés ide, elhülyítés oda, ez mégis csak piarista intézmény volt, ahol a nevelés alapító Szentatyánk Kalazanti Szent József jelmondatának jegyében folyt: pietati et litteris, azaz a jámborság és tudományok szellemében. Tanító rend volnánk, kérem, s a noviciátus sem lehet meg iskola nélkül. Hogy az iskolánkban tanító piarista tanároknak ne kelljen belépniök a noviciátus elzárt világába, délelőttönként mi mentünk ki a noviciátus zárt ajtajával szemben levő kisebb méretű tanterembe. Beültünk az ódon, talán a 18. századból ránk maradt padokba. Ott folytak az órák.

Mit tanultunk? Nehezen tudom már összerakni a tantervet, de megpróbálom. Első számú tanárunk a magiszter úr volt. Mit tanított? Latint meg németet. Hiába gyöttröm az agyam, hogy mit tanultunk a német nyelv címén, csak annyi jut eszembe, hogy preparáltunk egy ismeretlen szerzőjű s problematikus műfajú, talán némileg szépirodalmi könyvet, amely nem csigázta fel érdeklődésünket. Annál keményebb volt a latin, mert óráról-órára kaptunk egy adagot Pirchala Latin nyelvtanából, mely részletesebb volt, mint amit mi nyúztunk nyolc esztendőn keresztül a gimnáziumban, a Reibner félenél. Két hetenként dolgozatot is íratott velünk a magiszter úr, s dolgozataim a Vörös tengerre emlékeztettek, amikor kijavítva visszakaptam. Funkciótlan volt ez a Pirchala-tanulás, mert a latin órákon, csak egyházi latin szövegeket olvastunk, a Rend Reguláit és Konstitúcióit, s ezekben pedig nem szerepeltek azok a klasszikus gyönyörűségek, melyeket Pirchala úr Horátiusnál s Tacitusnál talált. Némileg vigasztalt, hogy Sántha Gyuri dolgozata is piroslott időnként. Gyuri védte a megoldásait, de a piros tinta maradt a magiszter úr kezében. Én minden további nélkül elfogadtam ítéletét: legyen csak az vöröstenger..., mert a nyelvekből teljes gőzzel tanultam a németet meg a franciát.

További tanáraink közül elsőnek a promagiszter urat kell említenem. Ha Léh István Don Quijote volt, akkor ő, Benke Imre volt mellette Sancho Panza. Mófdelett tisztelte Léh Istvánt, de ő nagyon más ember volt. Léh István melankólikus, fejfájós, Benke Imre pedig maga volt a vigyorgó földhöz ragadtság. De szent volt ő is a maga nemében: kiöregedve a tanárságból, elvállalja majd Kecskeméten a portás szerepét. Tanította Juhász Mikit a gimnáziumban, s egyfajta bensőséges viszonyban volt vele. Hetenként hallottuk sétára sorakozáskor tőle:

– Mikikém, mit mondott az Anyukád?

– Azt, hogy a promagiszter úr elbolondította a fejemet.

Kéjes mosolyra fordult az arca mindig, amikor Miki ezt a szöveget felmondta neki, mert büszke volt, hogy ezt az értékes gyereket meg tudta nyerni a piarista rend számára. Milyen büszke leszek majd én, hogy küldhetem Debrecenből 46-ban Forrai Pityut, 47-ben Terényit,

Kállayt, Bódort, s 48-ban Kalotay Kulit a noviciátusba. Ha más debreceni piaristáknak is volt részük ebben...

A promagiszter tanított az iskolában is, és váltótársa volt a noviciátusban a ránk figyelésben a magiszternek. Osztottak nevelésünk nagy s nehéz feladatában. Benke Imre tanította nekünk a rendtörténetet, azaz Kalazancius életrajzát a Balanyi Gyuri bácsi írta kiskönyvből. Szórul-szóra felmondta magyarázatképpen a Balanyi-szöveget. Látszott rajta, hogy semmivel nem tud többet, mint ami ott le volt írva. Volt úgy, hogy megvallotta: nem tudja, mi következik, s ilyenkor megnézte a könyvet, s utána ment tovább, mint a vízfolyás. Mi is szórul-szóra tanultuk meg Kalazancius életrajzát. S ki is kérdeztük egymást:

– Mikor fogta el szentatyánkat a vértanúság vágya?

– Hébe-hóba!

Következő tanárunk Szomolányi Jóska bácsi, a házfőnök-igazgató volt. Ő tanította legkomolyabb tárgyat: Schütz Antal, Aquinói Szent Tamás filozófiája. Egy zsebóra volt a taneszköze:

– Carissimi, itt van például ez az óra...

Jó példa volt neki a substantiára, az akcicensre, a formára, a materiára, s egyéb arisztotelési nyalánságokra. Hamar felfedeztük tankönyvünk legérdekesebb mondatát:

– Varietas delectat, a monotonia untat.

Az összetett mondat első fele egy latin szólás; magyarul: a változatosság gyönyörködtet. De második fele már magyarul van, s lendülettel olvasva, azt lehet gondolni róla, hogy az is latin: a monotonia untat. – Megvoltunk Jóska bácsival.

Király Tatuci volt a következő. Görög szakos volt, és Matuzsálem korú. Már 65. évében volt, amikor nekünk az újszövetségi görögöt tanította. A tanárok, diákok és noviciusok céltáblája volt az öreg, még a magiszter úr is elmondta róla, hogy a legutóbbi káptalanon, hogyan tréfálták meg őt. Elviselte, hogy mi sem tanultunk semmit sem tőle. Az előző években Platónt, Arisztotelészt, Homéroszt, Pindaroszt olvastuk görögül, s nem tudtunk mit csinálni az Újszövetség nem klasszikus görög nyelven írt egyszerű szövegeivel. Hogy azokban volna valami, amire fel kellene figyelni, ez véletlenül sem jutott eszünkbe. Tatucinak sem. Tudtuk a keresztény hittant: Ádám eltolta kapanyelet, Jézus pedig megváltott bennünket. Akármi is van leírva abban a Máté-féle evangéliumban.

Végül Szemes Ferkó, a fiatal, mosolygós szemű matematikus. Egy évvel korábban szentelték, mint Kiss Jánost. Ő is Pesten gyakorolt, mint mindenki. Ismertük arcát a folyosóról. A liturgikus éneklést tanította nekünk. Ebben segítették őt a szaktárgyai: mat-fiz. Ő nem carissimizett le bennünket.

– Tisztelendő urak, látják a kottán ezeket a kis fekete piszkokat? Ha felfelé mennek, akkor vékonyabban, ha pedig lefelé, akkor vastagabban énekeljenek. A zeneelméletet ezzel befejeztük.

Azt hiszem, heti 20 óránk lehetett, hétköznaponként 8-tól 12-ig. Utána mentünk az ágyásunkba gyomlálni. Volt egy tanulásmentes szabadnapunk, alighanem a csütörtök, amikor nagy kirándulásokat csináltunk, felmentünk pl. a Naszályra. Amikor beindult az iskola-verkli, életségűbbak lettek a dolgok, bár meg kellett állapítanunk Mikivel, hogy nemigen van, kitől tanulni. De csendben beletörődtünk ebbe – a szebb jövő reményében. Két-három hét telhetett el így. Levelet is írhattunk szüleinknek. A magiszter úrnak kellett átadnunk. A második levelemet nem küldte el, visszaadta:

– Carissime, ha ezt a szülei elolvassák, arra fognak gondolni, hogy maga nem a váci noviciátusban, hanem a váci börtönben van. Írjon másik levelet!

Mért is írhattam ilyent? Otthon is fegyelemben éltem. Mi volt az a pluszterhelés, amely odáig juttatott, hogy én, én, én, aki magam választottam ezt az életformát, panaszkodjam, mint kisgyerek a szüleimnek, amikor már felnőtt férfi vagyok, hiszen betöltöttem a 17. évemet? Akkor biztosan ömlött belőlem a panasz, ahogy bele is ömlött levelembe, de most

hetven év múltán nehezen tudom megfogalmazni. Talán azt nem bírtam, hogy állandó rendelkezési állományban kellett élni. Én szellemi életet akartam élni, hiszen már nyolc kötet sajátművem volt. Alig tudtam azt csinálni, amit akartam. Programmal jöttem. Gustaw Freitag Soll und Haben című regényét akartam kipreparálni, és szókincsét beemelni. Gramofón lemez segítségével akartam tökéletesíteni német kiejtésemet. Meg akartam az év végére franciául tanulni, hogy elkezdhessek fordítani egy francia regényt. Szépirodalmat akartam olvasni, hiszen magyar-német szakos tanár akartam lenni. S itt most állandó rángatásban élek. Nem élhetem a magam életét, hanem a napirend életét kellett élnem. Azt hiszem, ez volt a bajom. Nem tudtam azt csinálni, amit akartam? Nem biztos, hogy így volt. Csak az a biztos, hogy nagyon pocsékul éreztem magam.

S ezután jött, három vagy négy hét után a hab a tortára. Kezdődik a nyolcnapos lelkigyakorlat. Nincsen iskola. Helyette imádság és szentbeszéd és csend és lelkiolvasmány és egyedi adoráció az oratóriumban, s megint előlről. Az első négy napban nem lehet beszélni egymással itt sem és ott sem, ekkor és akkor sem, hanem, csak akkor és ekkor, meg itt és ott. A következő, a második négy napban meg teljes lesz a szilencium, az imádkozásban fogunk csak hangos szót kiejteni a szánkon. Szólnom kellett. A társaimnak mondtam, hogy mondjuk meg a magiszter úrnak, hogy ez képtelenség, és végképp elviselhetetlen. Kényszeredett mosoly volt a válaszuk. Magamra maradtam, s húztam tovább az ígát, a napirendét.

Nem segített az a szöveg, ami elhangzott az imádságokban, a beszédekben? A tudatomat nem érintette, amit hallottam. Semmiért sem tudtam lelkesedni... Kínos keretnek éreztem a piarista iskola nagyszerűségével szemben. Reményem vesztetten mentem be az oratóriumba. Ültem vagy térdeltem, nem tudom, s minden előzmény és bevezetés nélkül egyszerre csak előtött a béke. Egy mondatot tudtam csak magamban megfogalmazni.

– Soha az életben többé ki nem akarom nyitni a számat, mert minek?

Nem értettem a változást. Mindaz, ami alig elviselhető volt, jelentőségét veszítette. Hát nem mindegy, hogy mit csinálok, ha egyszer – ezt éreztem, és talán meg is mertem fogalmazni – enyém az Isten. Mit számít, hogy mit kell csinálni, ha hordom őt magamban, s a teljes boldogság tölt el, amelyekben nincs és nem lehet az égvilágon semmi bajom. S ez nem múlik el. Érzem halálbiztosan. Tapasztalom. Nem szólok, És akkor sem, amikor lehet, s boldogon veszem a négy napot is, amikor már nem is szólhatnak hozzám... minek is beszélnek...

Ez volt életem legnagyobb istenélménye. Sírtam még párszor életem során a boldogságtól, de azt, amit ekkor éreztem, soha többet. S ennek bódulatában éltem végig a lelkigyakorlat napjait és az utániakat is. És teljes békekességben kezdem kihasználni a napirendnek azokat a kicsiny réseit, amelyekben csinálhatok mindent, amit eltervezek.

Kellett lelkivezetőt is választanunk. Én a magiszter urat választottam, s a heti gyónásom alkalmával elmondtam neki, hogy mi történt velem. Következő reggel a szentbeszédben hallom:

– Mert carissimi, a Jóisten kezdetben cukros mézzel eteti gyermekeit...

A társaim nem vettek észre rajtam semmit. A Sancho Panza igen. Sétára menet rám néz, s mondja:

– Azért carissime, bele ne keseredjen a nagy tökéletességbe!

Keserűség semmi sem volt bennem. Az tűnhetett fel neki, hogy nem akarok beszélni, hogy nincsen közölni valóm. Szüleimnek sem számoltam be róla. Csak évtizedek múltán jutok a gondolatra, hogy hátha ez volt az én életem istenélménye. Szegény ember vízzel főz. Nekem ilyen jutott. Tán az ezt követő hetven évben még kettő ér ilyesféle, de ez utóbbiaknak nincs maradandó hatásuk. Emennek volt. Megszűnt a próbaév próbaévnak lenni. Semmi elviselhetetlent nem éreztem többé a noviciátusi életben. Akklimatizálódtam. Megtaláltam a helyem. A gyötrelem elmúlt, ismét normális emberi életet éltem.